

УДК 37.036.5

Кардашов В.М.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Проблема розвитку в школярів цілісних художніх уявлень, які пов'язані з оточуючим культурним середовищем є складною і багатогранною. Протягом останніх десятиріч актуалізувалася проблема пошуку об'єднавчих основ взаємодії різних видів мистецтва, зокрема розкривається фундаментальна роль у цих процесах педагогічної науки і освіти а цілому. У передмові до посібника О.Вишневського “Теоретичні основи сучасної української педагогіки” Анатолій Погрібний написав наступне: «Звичайно, годі й заперечувати наявний у педагогіці уселюдський зміст. Та тільки ж він-то, хай і досить суттєва, тільки частка цілого, а тому і не може вона видаватися за ціле. Якщо ж усупереч цьому хтось її видає за ціле, то кожному мусить бути ясно: чинить він у цей спосіб лише те, що грубо спотворює, аберує істинний стан справ. Невипадково найвидатніші представники педагогічної думки ніколи не уявляли собі педагогіку таким собі позбавленим національної снаги та

своєрідності однокрилом, добре розуміючи, що птах подібної будови просто не злетить.

Так, щонайглибше знався на цьому геніальний син українського народу Костянтин Ушинський. Досліджуючи та порівнюючи різні системи освіти, він писав: “Незважаючи на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особлива національна система виховання, своя особлива мета і свої особливі засоби досягнення цієї мети”. Він також віддавав належне німцям за те, що вони у педагогіці “з найбільшою послідовністю провели свою національну ідею, ідею німецького життя від елементарної освіти до своїх факультетських кафедр”.

Мета: проаналізувати дослідження вчених із зазначеної проблеми, знайти цілісний підхід до розвитку художніх здібностей школярів, студентів – дизайнерів.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Природу художньо-творчою активності дитини ми розглядаємо в найбільш широкому енергетичному полі, як інстинктивний, “генетично фіксований” полюс, в якому філогенетичні сили можуть відігравати визначене природою загальновидове забарвлення (А.В.Бакушинський, Е.Берн, А.Н.Леонтьєв, З.Фрейд, В.С.Шубинський та інші).

Психологічні закономірності людського мислення, які обумовлюють тяжіння до цілісного збагачення світу, осягнення мистецтва як цілісного феномену, перебувають в полі розгляду вчених. Загадка глибинної спорідненості різних видів мистецтв хвилювала багатьох мислителів минулого, які намагалися її осмислити й пояснити (астроном Й.Кеплер і фізик І.Ньютон, письменник Й.В.Гете і філософ Р.Штайнер, художник В.Кандинський і композитор Р.Вагнер).

Результати дослідження та їх обговорення. Предметна система шкільного навчання з його інформаційною домінантою, культом і одночасною недооцінкою емоційно-образних і практично-творчих

аспектів призводить до поступового руйнування природної цілісності свідомості дитини.

Як ніхто з педагогів, К.Д.Ушинський розкрив одну з таких умов у соціальному, науковому і технічному прогресі суспільства, довівши, що правильне виховання здатне примножити фізичні, інтелектуальні і моральні сили людини. Він стверджував, що прогрес суспільства можливий тільки за умови організації цілеспрямованого виховання підростаючих поколінь. Здійснити ж цю можливість покликаний педагог, справа якого, “скромна по зовнішності”, але “одна з найбільших справ історії”. Їй було присвячено і життя самого К.Д.Ушинського, повне самовідданої праці, напружених і плідних наукових пошуків [3, с. 7].

Для 60-х рр. ідея народності не була новою. У концепції К.Д. Ушинського вона розкривалася у зв'язку зі зростаючою національною самосвідомістю і була спрямована проти впливів на вітчизняну школу виховних систем західноєвропейських держав, прагнень частини так званого освіченого суспільства наслідувати європейську культуру. Особливо сильний негативний вплив на російську школу мала авторитарна німецька педагогіка, що користувалася успіхом в офіційних колах.

К.Д.Ушинський переконливо доводив, що механічне перенесення на вітчизняний ґрунт систем виховання і навчання, які склалися в інших історичних умовах і в інших народів, може принести більше шкоди, ніж користі. Під час численних поїздок по західноєвропейських країнах, із усією старанністю вивчаючи системи виховання в Німеччині і Франції, Англії і Швейцарії, Італії і Бельгії, він дійшов висновку, що при деякій зовнішній подібності кожна з національних систем має корінні відмінності, “свою особливу мету і свої особливі засоби до досягнення цієї мети”. Він був переконаний, що в справі суспільного виховання наслідування одного народу іншим “виведе неодмінно на помилкову дорогу” і разом з тим застерігав від національної замкнутості й обмеженості, закликав творчо

використовувати все раціональне з педагогічного досвіду інших народів [3, с. 20].

К.Д.Ушинський переконливо довів, що головна роль у школі належить учителю, якого не можуть замінити ніякі програми і навчальні плани, підручники і технічні засоби.

К.Д.Ушинський вважав, що ніхто не може і не повинен нав'язувати педагогу вказівок, як вчинити йому в кожній з нескінченної безлічі конкретних ситуацій, який застосувати прийом у кожному окремому випадку. Вибір засобів виховного впливу слід зробити самому наставнику. Але щоб такий вибір був усякий раз доцільним, необхідне знання законів, за якими розвиваються педагогічні явища, і об'єктивних зв'язків між засобами впливу і їх результатами. Для цього він радив “вивчати як можна прискіпливіше фізичну і щиросердечну природу людини взагалі, вивчити своїх вихованців і навколишні їхні обставини, вивчати історію різних педагогічних заходів...” [3, с. 30].

До великого кола антропологічних наук, писав К.Д.Ушинський, належать: анатомія, фізіологія і патологія людини, психологія, логіка, філологія, географія, що вивчає землю як житло людини і людини як жителя земної кулі, статистика, політична економія й історія у широкому значенні, куди ми відносимо історію релігії, цивілізації, філософських систем, літератур, мистецтв і власне виховання у вузькому розумінні цього слова. В усіх цих науках викладаються, звіряються і групуються факти і ті співвідношення фактів, у яких виявляються властивості предмета виховання, тобто людини.

Поняття організму і розвитку є, отже, основними поняттями виховання, і ми повинні попередньо ознайомитися з точнішим змістом цих понять; а тому поставимо собі насамперед питання: що таке організм і органічний розвиток [1, с. 40].

Якщо ви хочете, щоб дитя засвоїло що-небудь міцно, то змусьте брати участь у цьому засвоєнні якомога більшу кількість нервів; змусьте брати участь у цьому:

1) Зір, показуючи карту або картину; але й в зоровому акті змусьте брати участь не тільки мускули ока, але й окову сітку дією фарб розфарбованої картини або пишійть слово чіткими білими буквами на чорній дошці тощо.

2) Залучіть до участі голосовий орган, змушуючи дитя вимовляти голосно і чітко те, що воно вивчає, розповідати вивчене за картинкою чи то картою тощо.

3) Залучіть до участі слух, змушуючи дитя уважно слухати те, що говорить ясно і голосно вчитель або повторюють інші діти, і помічати допущені помилки.

4) Залучіть до участі дотик, нюх і смак, якщо досліджувані предмети, наприклад, деякі предмети з природничих наук, це дозволяють.

При такій участі всіх органів в акті засвоєння ви переможете найледачішу пам'ять. Звичайно, таке складне засвоєння буде відбуватися повільно; але не треба забувати, що перша перемога пам'яті полегшує другу, друга - третю і т.д. [1, с.170]. Своєрідність відчуттів заключається у тому, що воно пов'язане з визначеним явищем, яке впливає безпосередньо на органи відчуттів, так і з характером потреб, особливостей життєдіяльності людини, що веде до вибору. Синтез відчуттів приводить до формування чуттєвого образу [4, с. 13].

Концепцію великого педагога необхідною мірою ми врахували у проведеному дослідженні, яке відбилось у монографії "Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний та методичний вимір". Дослідження показало, що для стимулювання художньо-творчої активності учнів загальноосвітньої школи необхідні такі форми і методи, що споконвічно забезпечують повноцінний розвиток і інтеграцію всіх компонентів

природної обдарованості особистості, що ґрунтується на дидактичній системі К. Ушинського, побудованій на психологічному фундаменті, яка функціонує без особливих змін протягом тривалого часу. Межі продуктивної художньо-творчої активності обистості можна перш-за все окреслити духовною і фізичною активністю її з утворення образу. О.О.Мелик-Пашаєв у статті “Естетичне відношення до життя як першооснова здібностей у художній творчості” відзначає, що естетичне відношення, будучи якраз особливим відношенням до всього у житті має значення не тільки в рамках фахової діяльності художника. Із наведеної далі схеми, складеної О.О.Мелик-Пашаєвим, можна уявити ієрархію взаємозв’язаних складників художньо-творчої обдарованості особистості [11, с. 212 – 216], які ми бачимо переґукуються з дидактичною системою К.Д. Ушинського. До настання ознак “підліткової кризи” необхідна максимальна активізація цілісного механізму художньої обдарованості дитини, тобто такі педагогічні умови, що створюють можливість йти в навчанні від завдань підвищеної складності до більш простих і детальних. Результати проведеного дослідження показали, що процес сприйняття мистецтва, організований на умовах, що відповідають віку дитини, дозволяє стимулювати природний механізм її творчості досить ефективно і повнокровно, тобто дає змогу розвивати всі рівні художньо-творчих задатків індивіда. Процес сприйняття мистецтва, що перманентно переходить у практичний творчий акт, відповідає емоційно-суб’єктивному характеру образотворчої діяльності дітей. Тому, стимулюючи її, дає можливість також ненав’язливо навчати школярів художній грамоті. О.О. Мелік-Пашаєв так визначав ієрархію взаємозв’язаних складників художньо-творчої обдарованості особистості:

1. Естетична позиція особистості, що породжує при зіткненні з життям неповторний внутрішній зміст художніх творів.

2. Творча уява. Спроможність до утворення образу, що розкриває внутрішній зміст твору, в адекватній йому чуттєвій сприйманій формі.

3. Якості, що сприяють оволодінню засобами того чи іншого виду мистецтва, сукупність спеціальних знань, вмінь і навичок. Якості, необхідні для реалізації художнього задуму, але такі, що відіграють в творчому процесі службову роль [5, с. 24].

Д. Донцов з боєм і сумом констатує духовну смерть середовища, у якому перебував, попереджуючи нас із чужини про небезпеку. Ось чому сучасні мистецтвознавці стверджують: обґрунтування доктрини націоналізму і є ідеологічною настановою для вироблення теоретичних засад культурно-мистецького розвитку. Його обумовлює насамперед любов до свого роду, краю, а не заангажованість на так званий стильовий прийом, у результаті якого маємо твір розуму, а не душі. По суті, стиль в Україні існує постійно, він ніколи не обмежувався часовими періодами. І якщо такі прояви, як народно-пісенний звичай, іконопис, вишивка, настінний живопис загинули на наших очах, то нам Господь, і тільки нам – бо в нас вони зродились, може дати й силу для їхнього відновлення. А дасть він тому, хто просить, хто прикладає до цього не тільки молитву, але й дію. Український дизайнер не мусить скласти руки і чекати Божої руки над собою. Ясна річ, під час вивчення історії дизайну, історії мистецтва ми доводимо студентам подібність процесів на всьому світовому культурному просторі-наочно на Кам'яній Могилі ми прослідковуємо странствующіє міфи періоду неоліту.

Суть вітчизняної дизайнерської підготовки – це бездоганна графічна грамотність: малюнок і живопис протягом усіх курсів, у тому числі технічний, у всіх проекціях креслення і перспективи; володіння олівцем як продовженням дизайн-проектної думки. Студент повинен бездоганно володіти конструктивним академічним малюнком, живописом, включаючи бездоганну композицію людського тіла, всієї навколишньої природи. І

ніякі тести і модулі тут не зіграють роль у фундаменті візуального мислення. Курс образної та морфологічної трансформації природи, ознайомлення з основами анатомії (вивчення пластичної анатомії краще підтверджувати ліпленням людського тіла як вершини божого творіння), біоніки. Такий підхід реалізується у предметах і розділах курсу через формотворення, макетування, моделювання і, нарешті, дизайн – проектуванні субстаціонально.

Для ефективної дизайн-освіти необхідні “наочність” і виховання доброго художнього смаку. Тобто виховання зорового сприйняття – робота у музеях, виробнича практика. У цій справі добре допоможе комп’ютер, тобто віртуальні екскурсії до різних художніх музеїв світу тощо. Звісно, роботі з комп’ютером передуює робота з оригіналом, тобто тактильна робота, включаючи скульптуру, макет. Але рисунки, креслення від руки – не єдиний засіб вираження проектній практиці, тобто наші спеціалісти повинні добре володіти і комп’ютерною графікою, а не тільки текстовим редактором.

Висновки. Оволодіння сучасним інструментом, на нашу думку, повинне бути протягом всіх курсів так само б як малюнок і живопис, бо, наприклад, піаніст, який перестає грати хоч на *короткий період*, втрачає професійну майстерність, а дизайн-проектування і моделювання у віртуальній реальності потребують постійної роботи на сучасних машинах. Найважливішим у професійному відборі абітурієнтів є створення реклами і умов для творчості особистостей з іманентними якостями, серед яких: незалежність судження, схильність до самоаналізу, наявність інтуїції та чутливості. Англійські спеціалісти називають серед рис характеру майбутніх дизайнерів такі, як креативність щодо оцінювання таких якостей розуму, як швидкість, гнучкість (різноманітність ідей), оригінальність (унікальність форм), масштаб охоплення (число елементів, використаних у конфігурації) тощо. Ще один головний принцип – це вивчення ринку і

мобільна орієнтація спеціалізації дипломних проектів саме на нього. Зараз, наприклад, ми бачимо, що необхідні роботи з оформлення інтер'єру, екстер'єру – магазинів, офісів, житла, реклами, костюму тощо. Ринок вимагає орієнтуватися на відкриття спеціалізацій, щоб забезпечити їх не тільки високою освітою, а ще й роботою. Рівень підготовки спеціалістів буде залежати і від того, наскільки ефективно здійснюватиметься в навчально-виховному процесі уважний підхід не тільки до розвитку талантів і здібностей студентів, а й до вивчення культурологічного маркетингу регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6 т. / К.Д.Ушинский; сост. С.Ф.Егоров. – М.: Педагогика, 1988 – 1990. – Т. 1. – 1988. – 416 с.
2. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6 т. / К.Д.Ушинский; сост. С.Ф.Егоров. – М.: Педагогика, 1988 – 1990. – Т. 2. – 1988. – 496 с.
3. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6 т. / К.Д.Ушинский; сост. С.Ф.Егоров. – М.: Педагогика, 1988 – 1990. – Т. 5. – 1990. – 528 с.
4. Медведёв Л.Т. Формирование графического художественного образа на занятиях по рисунку / Л.Т.Медведёв. – М.: Искусство, 1986. – 180 с.
5. Мелик-Пашаев А.А. Эстетическое отношение к жизни как первооснова способностей в художественном творчестве / А.А.Мелик-Пашев // Художественное творчество: вопросы комплексного изучения. – Л., 1983. – С. 212 – 216.
6. Кардашов В.М. Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний та методичний вимір: монографія / В.М.Кардашов. – Мелітополь: "Мелітополь", 2007. – 256 с.

АНОТАЦІЯ

Кардашов В.М. Педагогічний потенціал національної дизайнерської освіти. У статті розкривається значення "Педагогічної антропології"

К.Д. Ушинського та її зв'язок із становленням, вітчизняної дизайнерської освіти і методикою художньо-творчого розвитку школярів.

Ключові слова. *Виховання, освітня концепція К.Д. Ушинського, антропологічні науки, дизайнерська підготовка.*

АННОТАЦІЯ

Кардашов В.М. Педагогический потенциал национального дизайнерского образования. В статье раскрывается значение “Педагогической антропологии” К.Д.Ушинского и ее связь со становлением отечественного дизайнерского образования и методикой художественно-творческого развития школьников.

Ключевые слова. *Воспитание, образовательная концепция К.Д.Ушинского, антропологические науки, дизайнерское образование.*

SUMMARY

Kardashov V.M. Pedagogical potential of national designer education. The meaning of “Pedagogical anthropology” of K.D. Ushinskiy and its connection with becoming of domestic designer education and methodology of artistic and creative development of schoolchildren is considered in the article.

Key words. *Education, educational conception of K.D. Ushinskiy, anthropological sciences, designer education.*